

**Załącznik Nr 1
do uchwały nr 874/XXXVII/2006
Rady Miasta Lublin
z dnia 26 stycznia 2006 r.**

**Program
Działań na Rzecz Niepełnosprawnych
Mieszkańców Miasta Lublin
na lata 2006 - 2007**

Lublin 2006

I. WSTĘP

Program określa kierunki działań na rzecz wyrównywania szans i integracji osób niepełnosprawnych na terenie Miasta Lublin. Poniższe kierunki działań mają za zadanie określenie przedsięwzięć mających na celu pełną integrację osób niepełnosprawnych w społeczności lokalnej. Jest on zgodny ze „Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Lublin”, (uchwaloną uchwałą Nr 797/XXXIII/2005 Rady Miasta Lublin z dnia 8 września 2005 roku), która w swych celach wymienia m. in. stworzenie warunków dla godnego funkcjonowania w społeczeństwie osób niepełnosprawnych i starszych.

Sytuacja osób niepełnosprawnych w mieście Lublinie została również omówiona w wyżej wymienionym dokumencie.

Zgodnie z Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych (Uchwała Sejmu RP z dnia 1 sierpnia 1997 r.) osoby niepełnosprawne, czyli osoby, których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi, mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji. W tym zakresie należy zapewnić odpowiednie finansowanie i wspieranie działań w zakresie zarówno rehabilitacji społecznej jak i zawodowej osób niepełnosprawnych, w tym integracji społecznej, opieki medycznej, edukacji, pomocy społecznej i współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Niepełnosprawność jest poważnym problemem społecznym, wymagającym działań ukierunkowanych, mających na celu zarówno pomoc osobom, które już są niepełnosprawne jak i zapobieganie samej niepełnosprawności w przyszłości. Stąd też wynika potrzeba informacji o liczbie i strukturze osób niepełnosprawnych, w powiązaniu z danymi demograficznymi, społecznymi i zdrowotnymi.

W roku 2005 Miejski Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Lublinie wydał łącznie 4518 orzeczeń, w tym: 3551 orzeczeń dotyczyło osób dorosłych (ze stopniem znacznym 530, z umiarkowanym 1561 i z lekkim 1266, a 986 orzeczeń dotyczyło dzieci.

Istotą lokalnych programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych jest stworzenie takich lokalnych warunków oraz zagwarantowanie i udzielenie osobie niepełnosprawnej takiej indywidualnej pomocy, która umożliwi maksymalne wykorzystanie jej potencjalnych zdolności i możliwości dla osiągnięcia jak największej życiowej samodzielności i aktywności.

Podstawę prawną do opracowania i realizacji niniejszego programu stanowi ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych z dnia 27 sierpnia 1997 roku. Zgodnie z art. 35 a ust. 1 cyt. wyżej ustawy do zadań powiatu należy: opracowywanie i realizacja zgodnie ze strategią rozwoju województwa, powiatowych programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie:

1. rehabilitacji społecznej,
2. rehabilitacji zawodowej i zatrudnienia,
3. przestrzegania praw osób niepełnosprawnych.

Potrzeba stworzenia programu wspierania osób niepełnosprawnych wynika także z zapisu art. 10 a pkt. 2 ustawy o pomocy społecznej.

II. DIAGNOZA SYTUACJI ŚRODOWISK OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W MIEŚCIE LUBLINIE

Liczba mieszkańców Lublina oscyluje wokół liczby 355 tysięcy mieszkańców, z czego mężczyźni to 189 tysięcy a kobiety 166 tysięcy (stan na 2005 rok). Z uwagi na bardzo dużą liczbę szkół i uczelni szacuje się, że każdego roku liczba mieszkańców Lublina wzrasta o około 100 tysięcy osób, w osobach uczniów i studentów.

Tab. nr 1 Stan ludności m. Lublin oraz ich ruch naturalny

	2002	2003	2004
Ludność wg. płci			
ogółem	358354	356563	355998
mężczyźni	165891	164882	164613
kobiety	192463	191681	191385
Urodzenia żywe			
ogółem	2937	3066	3084
mężczyźni	1476	1577	1508
kobiety	1461	1489	1540
zgony			
ogółem	3001	2906	3025
mężczyźni	1561	1504	1577
kobiety	1440	1402	1448
przyrost naturalny			
ogółem	- 64	160	23
mężczyźni	- 85	73	- 69
kobiety	21	87	92
	2002	2003	2004

Określenie pełnej skali występowania niepełnosprawności i związanych z tym niedogodności i problemów zarówno dla środowisk osób niepełnosprawnych jak ich rodzin jest bardzo trudne i skomplikowane. Trudności wynikają z faktu, iż na rzecz osób niepełnosprawnych i ich środowisk działa wiele instytucji i organizacji pozarządowych, które dysponują pewnymi cząstkowymi danymi, niejednokrotnie zbieranymi dla własnych potrzeb. Nie ma podmiotu, który w sposób kompleksowy i całkowity prowadziłby bazę danych, pełny monitoring, dokonywał analiz i aktualizacji danych.

W 2002 roku Miasta Lublin liczyło ponad 350 tys. mieszkańców, z czego na terenie miasta żyło około 64.000 z niepełnosprawnością orzeczoną. W tej liczbie znajduje się 1 400 dzieci.

W 2002 roku do Miejskiego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności wpłynęło 5587 wniosków, z czego wydano:

- 4438 orzeczeń o stopniu niepełnosprawności,
- 1142 legitymacji osoby niepełnosprawnej,
- 1274 kart parkingowych
- 633 rozpatrzonych odwołań.

Z zebranych danych wynika, iż liczba osób niepełnosprawnych w mieście Lublinie w 2003 roku wynosiła 61 789 osób, w grupie której przeważają kobiety, co daje 55% ogólnej liczby osób niepełnosprawnych. Natężenie zjawiska najsilniej zarysowane jest wśród osób w wieku produkcyjnym tj. 33 903 osoby co stanowi 55% populacji. Niepełnosprawne dzieci i młodzież do 17 roku życia zamyka się liczbą 1 942 osób, co daje 3% populacji.

W 2003 roku do Zespołu wpłynęło 4 110 wniosków, z czego wydano:

- 4649 orzeczeń o stopniu niepełnosprawności,
- 1175 legitymacji osoby niepełnosprawnej,
- 860 kart parkingowych,
- 672 rozpatrzonych odwołań.

W 2004 roku problem osób niepełnosprawnych w mieście Lublinie dotyczy blisko 62 000 osób na ogólną liczbę mieszkańców ponad 350.000. Ponad 54 000 osób to osoby niepełnosprawne posiadające orzeczenie o stopniu niepełnosprawności wydanym przez odpowiednie organy orzekające.

Z posiadanych danych wynika, że niepełnosprawne dzieci i młodzież to około 2 000 osób, co stanowi 3% populacji, a osoby w wieku produkcyjnym stanowią 55% ogólnej liczby osób niepełnosprawnych, wśród której przeważają kobiety.

W 2004 roku do Zespołu wpłynęło 4 230 wniosków, z czego wydano:

- 4105 orzeczeń o stopniu niepełnosprawności,
- 1439 legitymacji osoby niepełnosprawnej,
- 934 kart parkingowych,

Za osobę niepełnosprawną – zgodnie z art.1 wspomnianej ustawy – uznaje się osobę, która posiada orzeczenie:

1. o zakwalifikowaniu przez organy orzekające (orzeczenie zespołu do spraw orzekania o niepełnosprawności) do jednego z trzech stopni niepełnosprawności, lub
2. o całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy (orzeczenie lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych) na podstawie odrębnych przepisów, lub
3. o niepełnosprawności, wydane (przez Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności) przed ukończeniem 16 roku życia. Status osoby niepełnosprawnej jest równoznaczny z uzyskaniem orzeczenia (na podstawie różnych przepisów):
 - zakwalifikowaniu przez organy orzekające do jednego z trzech stopni niepełnosprawności;
 - o całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy;
 - zaliczeniu do jednej z trzech grup inwalidów (orzeczenia wydane do 31 VIII 1997 r.).

W ewidencji Miejskiego Urzędu Pracy w Lublinie pozostają zarejestrowane osoby niepełnosprawne:

1. poszukujące pracy odpowiedniej do stopnia niepełnosprawności, są to osoby posiadające świadczenia: rentowe [płacone przez ZUS], zasiłki [płacone przez MOPR] – grupa ta zaliczana jest do osób o statusie *poszukujący pracy* i może

korzystać z uprawnień głównie wynikających z ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych,

- osoby ze statusem osoby bezrobotnej posiadające lub nie prawo do zasiłku dla bezrobotnych, są to osoby niepełnosprawne bez jakichkolwiek świadczeń finansowych i mogą one korzystać dodatkowo z uprawnień przewidzianych w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Na koniec 2004 roku w rejestrze Miejskiego Urzędu Pracy pozostawało zarejestrowanych **ogółem 1141 osób niepełnosprawnych** i liczba ta zwiększała się systematycznie od kilku lat. Warto zwrócić uwagę, że od 2003 roku nastąpił 26% wzrost liczby osób niepełnosprawnych.

Osoby niepełnosprawne zarejestrowane w MUP Lublin w latach 2002 – 2004

L.p.	Status osoby	ROK					
		2002		2003		2004	
		Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
1.	Bezrobotni	407	45,0	642	56,1	697	61,0
	w tym kobiety	171	42,0	289	45,0	324	46,0
2.	Poszukujący Pracy	498	55,0	503	43,9	444	39,0
3.	OGÓŁEM	905	100	1145	100	1141	100

Miejski Urząd Pracy w 2004 roku dysponował 320 ofertami pracy, w tym 154 refundowanymi przez PFRON, z czego 11 to były stanowiska refundowane w zakładach pracy chronionej. Drugą połowę ofert pracy (166), które wpłynęły do urzędu dla osób niepełnosprawnych, stanowiły oferty z otwartego rynku pracy.

Miejsca pracy dla osób niepełnosprawnych dzielą się na:

- miejsca pracy subsydiowanej** (refundowane miejsca pracy przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych);
- miejsca pracy nie subsydiowanej** (nie refundowane miejsca pracy).

W ostatnich latach wystąpiły niekorzystne zmiany w liczbie ofert pracy dla osób niepełnosprawnych. Od roku 2000 zmniejsza się liczba ofert pracy subsydiowanej i nie subsydiowanej dla osób niepełnosprawnych. W roku 2003 zgłoszono do urzędu o 61 ofert pracy mniej niż w roku ubiegłym. Zmniejszył się również procent miejsc pracy subsydiowanej (2000 rok – 56% ogólnej liczby miejsc, 2003 rok – 50%). Na taką sytuację wpływa poziom życia społeczno-gospodarczego naszego regionu. Tę część kraju, którą od lat określa się jako Polskę B cechuje niższy standard życia i mniejsza dynamika rozwoju gospodarczego. Brakuje dogodnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości dającej nowe miejsca pracy.

Oferty pracy dla osób niepełnosprawnych w latach 2002-2004

L.p.	Oferty pracy	2002	2003	2004
1.	Ogółem	369	308	320
2.	Subsydiowane	189	156	154
3.	%	51,2	50,6	48,1

Pozostawanie bez pracy – 2002r.

Stopień niepeł.	ZNACZNY		UMIARKOWANY		LEKKI	
	Bezrobotni	Poszukujący pracy	Bezrobotni	Poszukujący pracy	Bezrobotni	Poszukujący pracy
Do 1 miesiąca	0	0	2	21	22	8
1 – 3 miesięcy	0	3	7	44	34	38
3 – 6 miesięcy	1	3	12	34	46	25
6 – 12 miesięcy	0	13	14	37	68	27
12 – 24 miesięcy	0	15	9	49	70	46
Powyżej 24 miesięcy	1	14	17	47	104	74
RAZEM	2	48	61	232	344	218
	50		293		562	

Pozostawanie bez pracy – 2003r.

Stopień niepełnospraw.	ZNACZNY		UMIARKOWANY		LEKKI	
	Bezrobotni	Poszukujący pracy	Bezrobotni	Poszukujący pracy	Bezrobotni	Poszukujący pracy
Do 1 miesiąca	0	2	9	13	46	7
1 – 3 miesięcy	1	6	15	34	67	17
3 – 6 miesięcy	1	13	14	39	68	34
6 – 12 miesięcy	0	6	18	34	80	41
12 – 24 miesięcy	0	9	8	59	133	33
Powyżej 24 miesięcy	1	24	18	52	163	80
RAZEM	3	60	82	231	557	212
	63		313		769	

Pozostawanie bez pracy – 2004r.

Stopień niepeł.	ZNACZNY		UMIARKOWANY		LEKKI	
	Bezrobotni	Poszukujący pracy	Bezrobotni	Poszukujący pracy	Bezrobotni	Poszukujący pracy
Do 1 miesiąca	1	1	16	14	34	10
1 – 3 miesiący	0	0	18	18	63	24
3 – 6 miesiący	1	7	12	38	80	20
6 – 12 miesiący	0	8	19	40	97	36
12 – 24 miesiący	0	10	23	28	104	34
Powyżej 24 miesiący	1	18	26	71	197	67
RAZEM	3	44	114	209	575	191
	47		323		766	

Podjęcie pracy przez osoby niepełnosprawne zarejestrowane w Miejskim Urzędzie Pracy Lublin

L.p.	Podjęcie pracy przez osoby niepełnosprawne	ROK					
		2002		2003		2004	
		Bezrobotni	Poszukujący pracy	Bezrobotni	Poszukujący pracy	Bezrobotni	Poszukujący pracy
1.	Ogółem	93	24	113	34	131	15
	– w tym kobiety	38	13	66	9	62	8
2.	Na miejscach pracy subsydiowanych	14	24	73	34	16	15
	– w tym kobiety	6	13	26	9	5	8

III. CELE PROGRAMU

Zaspokajanie potrzeb osób niepełnosprawnych i ich rodzin, dążenie do wyrównywania ich szans życiowych, pełna akceptacja w życiu społecznym i zawodowym a także podejmowanie działań mających na celu pełne wykorzystanie ich potencjału twórczego winno być nie tylko obszarem działania pomocy społecznej ale musi być uwzględnianie w działaniach podejmowanych we wszystkich sferach działalności jednostek samorządowych.

Głównymi celami programu są:

1. Stworzenie możliwości do pełnej rehabilitacji leczniczej, psychologicznej, społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych,
2. Wyrównywanie szans życiowych osób niepełnosprawnych,
3. Wykorzystanie lokalnego potencjału w procesie integracji osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem,
4. Doskonalenie systemu pomocy osobom niepełnosprawnym,
5. Zintegrowanie działań samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych i innych podmiotów na rzecz rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych.

Główne obszary realizacji zadań to:

1. **Zapobieganie i łagodzenie skutków powodujących niepełnosprawność.**
2. **Wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, pracy zawodowej, kulturze i rekreacji poprzez tworzenie warunków do rozwoju rehabilitacji fizycznej, psychicznej, zawodowej i społecznej.**
3. **Wspieranie aktywności społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych i działań samopomocowych w celu pełnej integracji osób niepełnosprawnych w społeczności lokalnej.**
4. **Promocja osiągnięć osób niepełnosprawnych.**
5. **Likwidacja barier architektonicznych, urbanistycznych transportowych.**

IV. ZADANIA DO REALIZACJI W POSZCZEGÓLNYCH OBSZARACH

W ramach obszaru 1 *Zapobieganie i łagodzenie skutków powodujących niepełnosprawność* jako główne zadania do realizacji należy uznać:

1. **Zwiększenie świadomości i wiedzy na temat przyczyn i skutków powstawania niepełnosprawności oraz sposobów jej zapobiegania.**

Poprzez podejmowanie działań informacyjno-edukacyjnych wraz ze wzrostem poziomu świadomości społecznej wzrasta wiedza, dzięki której można zapobiegać, zmniejszać oraz łagodzić skutki niepełnosprawności. Działania takie są znacznie mniej kosztowne, a efektywność wykorzystania środków finansowych znacznie większa. Informacja przekazywana w różnej formie przy pełnym wykorzystaniu potencjału

lokalnych mediów oraz instytucji i osób będzie miała wpływ na zwiększenie stopnia świadomości i dbałości o stan zdrowia, tym samym przyczyni się do zmniejszenia powstawania niepełnosprawności.

Zadanie to może być realizowane poprzez:

- ✓ Współpracę z organizacjami pozarządowymi w zakresie realizacji programów o przyczynach i skutkach powstawania niepełnosprawności.
- ✓ Popularyzowanie wiedzy o przyczynach i skutkach powstawania niepełnosprawności.

2. Zwalczanie przejawów dyskryminacji osób niepełnosprawnych:

Edukacja jest ważnym elementem podejmowanych działań na rzecz osób niepełnosprawnych i ich rodzin. Odgrywa bardzo dużą rolę zarówno w zakresie przygotowywania osób niepełnosprawnych do funkcjonowania w środowisku i życiu społecznym, nabycia określonej wiedzy, umiejętności oraz kwalifikacji zawodowych, ale również ma ona na celu wykształcenie profesjonalnie przygotowanych kadr do pracy z osobami niepełnosprawnymi i na rzecz tych osób oraz ich rodzin, kształtowania postaw tolerancji i profesjonalizmu w działaniu wszystkich grup społecznych na rzecz osób niepełnosprawnych i ich rodzin. Służy również szkoleniu wolontariuszy, którzy profesjonalnie winni być przygotowani do pracy z niepełnosprawnymi i ich rodzinami.

Zadanie to może być realizowane poprzez:

- ✓ Edukację społeczną w zakresie tolerancji, funkcjonowania i realizacji przedsięwzięć z osobami niepełnosprawnymi i na rzecz tych osób oraz ich rodzin.
- ✓ Edukację dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w zakresie zdobycia wykształcenia i umiejętności zawodowych do funkcjonowania w społeczeństwie oraz pełnienia w życiu dorosłym określonych ról społecznych.
- ✓ Tworzenie grup wsparcia oraz grup samopomocowych.
- ✓ Podejmowanie działań mających na celu przeciwdziałanie tzw. wykluczeniu społecznemu.

W ramach obszaru 2 *Wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, pracy zawodowej, kulturze i rekreacji poprzez tworzenie warunków do rozwoju rehabilitacji fizycznej, psychicznej, zawodowej i społecznej* jako główne zadania do realizacji należy uznać:

1. Poprawa działań mających na celu funkcjonowanie osób niepełnosprawnych w społeczeństwie.

Osoby niepełnosprawne przez wiele lat odrzucone na margines życia nie miały możliwości lub miały w stopniu minimalnym dostęp do dóbr, z jakich osoba w pełni sprawna mogła korzystać. Bariery i ograniczenia dotyczyły wszystkich sfer życia codziennego, począwszy od przemieszczania się, dostępu do kin i teatrów, dostępu do

sklepów i placówek służby zdrowia, dostępu do urzędów, szkół i uczelni a skończywszy na bardzo prozaicznych rzeczach, jakimi są podjazdy i krawężniki czy też dostosowanie np. wind czy toalet dla potrzeb osób niepełnosprawnych.

W związku z powyższym tworzy się wiele inicjatyw i programów mających na celu podniesienie poziomu i jakości życia osób niepełnosprawnych, zadaniem których jest dostrzeżenie problemu, stworzenie warunków i wykorzystanie potencjału twórczego, jaki każda z tych osób posiada.

Zadanie to może być realizowane poprzez:

- ✓ Współpracę różnych instytucji i organizacji pozarządowych zajmujących się problematyką osób niepełnosprawnych.
- ✓ Sukcesywne dostosowywanie miejsc użyteczności publicznej dla potrzeb osób niepełnosprawnych.
- ✓ Likwidację barier w komunikowaniu się i barier architektonicznych.
- ✓ Likwidację barier społecznych.

2. Zapewnienie większej liczbie dzieci i młodzieży niepełnosprawnej możliwości kształcenia w szkołach ogólnodostępnych oraz realizacja programów pomocowych dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej mających na celu ułatwienie nauki na każdym szczeblu, w tym realizacja programów pomocy w dostępie do nauki dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.

Miasto Lublin od 1 stycznia 1999 roku jest organem prowadzącym dla 4 ośrodków szkolno-wychowawczych i 1 zespołu szkół dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. Zapewnia kształcenie i opiekę dzieciom i młodzieży z różnymi dysfunkcjami na poziomie przedszkola, szkoły podstawowej, gimnazjum i szkolnictwa ponadgimnazjalnego w tym:

- 1) słabo widzącym i niewidomym,
- 2) słabo słyszącym i niesłyszącym,
- 3) z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, umiarkowanym i znacznym,
- 4) z zaburzeniami psychicznymi i autyzmem.

Szkoły i placówki specjalne dysponują bazą lokalową o dość dużym stopniu dekapitalizacji. Od momentu przejęcia placówek w 1999 roku miasto Lublin czyniło starania w celu podniesienia standardu placówek. W latach 1999- 2003 we wszystkich placówkach dokonano szeregu remontów i modernizacji bazy lokalowej: remonty dachów, wymiana okien, przystosowanie sanitariatów dla osób niepełnosprawnych, wymiana podłóg.

Łącznie do placówek kształcenia specjalnego prowadzonych przez miasto Lublin w roku szkolnym 2005/2006 uczęszcza 1352 uczniów. Wydział Oświaty i Wychowania w 2003 roku podjął działania w zakresie zapewnienia odpowiednich warunków do edukacji dzieci z autyzmem w naszym mieście. W wyniku spotkań z przedstawicielami rodziców dzieci z autyzmem zrzeszonych w Krajowym Towarzystwie Autyzmu, po rozpoznaniu potrzeb w tym zakresie (*przy współudziale Zespołu Poradni nr 3 i Towarzystwa*) utworzono oddział klasy I w roku szkolnym 2003/2004 dla uczniów

z autyzmem i z niepełnosprawnościami, sprzężonymi w organizację Zespołu Szkół nr 4 im. Janusza Korczaka w Lublinie.

W bieżącym roku szkolnym 2005/2006 w trzech oddziałach w klasach I-III uczy się 10 dzieci z autyzmem

Placówki i szkoły miasta Lublina, do których uczęszczają uczniowie z różnymi deficytami rozwojowymi w roku szkolnym 2005/2006

lp.	placówka	Jednostki organizacyjne	liczba uczniów
1.	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 1 <i>im. Marii Grzegorzewskiej</i> Al. Spółdzielczości Pracy 65 20-147 Lublin	1. Szkoła Specjalna Przystosowująca do Pracy dla Uczniów z Upośledzeniem Umysłowym w Stopniu Umiarkowanym i Znacznym 2. Zasadnicza Szkoła Zawodowa nr 15 Specjalna dla Uczniów Upośledzonych w Stopniu Lekkim 3. Warsztaty 4. Internat	65 267 332 190
2.	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 2 ul. Głuska 5 20-439 Lublin	1. Szkoła Podstawowa Specjalna nr 53 dla Dzieci Upośledzonych Umysłowo w Stopniu Umiarkowanym i Znacznym 2. Gimnazjum Specjalne nr 21 3. Internat	109 46 27
3.	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci i Młodzieży Słabo Widzącej	1. Oddział Przedszkolny dla Dzieci Słabo Widzących 2. Szkoła Podstawowa nr 54 dla Dzieci Słabo Widzących 3. Gimnazjum Specjalne nr 22 4. XVII Liceum Ogólnokształcące dla Uczniów Niewidomych i Słabo Widzących 5. Internat	4 44 40 30 59
4.	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci i Młodzieży Niesłyszącej i Słabo Słyszącej	1. Szkoła Podstawowa nr 55 dla Dzieci Niesłyszących i Słabo Słyszących 2. Gimnazjum Specjalne nr 23 3. XVI Liceum Profilowane dla Uczniów Niesłyszących i Słabo Słyszących 4. Internat	9 66 40 150
5.	Zespół Szkół nr 4	1. Szkoła Podstawowa Specjalna nr 26 2. Szkoła Podstawowa nr 49 3. Gimnazjum Specjalne nr 20	80 95 116
6.	Zespół Szkół nr 3	1. Zasadnicza Szkoła Zawodowa nr 13 Specjalna dla Uczniów Niesłyszących i Słabo Słyszących	32

2. Zasadnicza Szkoła Zawodowa nr 14 Specjalna dla Uczniów Niewidomych i Słabo Widzących	20
3. XI Liceum Profilowane z Oddziałami Integracyjnymi	201
4. Internat	87

Wyrównywanie szans dzieci i młodzieży niepełnosprawnych w dostępie do nauki oraz poprawa warunków pobytu dzieci i młodzieży w placówkach zapewniających edukację i całodobową opiekę jest jednym z najważniejszych zadań samorządu lokalnego. Dokonywać się to winno poprzez poprawę warunków umożliwiających prowadzenie procesu edukacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnych na poziomie porównywalnym ze szkolnictwem ogólnodostępnym, poprawę infrastruktury socjalno-bytowej w placówkach specjalnych zapewniających całodobową opiekę nad uczniami (wychowankami) niepełnosprawnymi oraz stworzenie realnych warunków umożliwiających osobom niepełnosprawnym podjęcie nauki w szkołach wyższych.

Zadanie to może być realizowane poprzez:

- ✓ Zakup materiałów i pomocy dydaktycznych niezbędnych w procesie nauczania dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.
- ✓ Wyposażanie pracowni szkolnych w sprzęt umożliwiający naukę dzieciom i młodzieży stosownie do potrzeb wynikających z rodzaju ich niepełnosprawności.
- ✓ Wyposażanie i doposażenie sal rehabilitacyjnych.
- ✓ Wyposażanie lub doposażenie infrastruktury socjalno-bytowej placówek specjalnych, zapewniających całodobową opiekę dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej.
- ✓ Likwidację barier architektonicznych, urbanistycznych i w komunikowaniu się na terenie placówek specjalnych.
- ✓ Zakup odpowiednich urządzeń i sprzętu stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności uczniów i wychowanków.
- ✓ Likwidację barier transportowych utrudniających lub uniemożliwiających naukę niepełnosprawnym uczniom.

3. Wspieranie aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych:

Niekorzystnym zjawiskiem jest stosunkowo niski poziom wykształcenia niepełnosprawnych bezrobotnych. Strukturę bezrobotnych wg wykształcenia przedstawia poniższa tabela.

Osoby niepełnosprawne zarejestrowane w MUP w Lublinie w latach 2002-2004 według wykształcenia

ROK	2002		2003		2004	
	Bezrobotni	Poszukujący pracy	Bezrobotni	Poszukujący pracy	Bezrobotni	Poszukujący pracy
Wyższe	17	80	30	83	37	79
Policealne, średnie zawodowe	92	181	143	199	151	169
Średnie ogólnokształt.	30	52	41	52	51	38
Zasadnicze zawodowe	122	101	194	100	199	93
Gimnazjalne i poniżej	146	84	234	69	259	65
RAZEM	407	498	642	503	697	444
	905		1145		1141	

W roku 2003 ze szkoleń dla osób niepełnosprawnych skorzystało 115 osób, co stanowi prawie 8% ogółu zarejestrowanych osób niepełnosprawnych. Jest on niższy o 5% w stosunku do roku ubiegłego. Organizowane są również szkolenia indywidualne. Ze szkoleń indywidualnych i grupowych mogą korzystać osoby o różnym poziomie wykształcenia i kwalifikacji. Jednym ze wskaźników efektywności szkoleń jest liczba osób, które podjęły pracę. W roku 2002 i 2003 po 17% osób niepełnosprawnych podjęło zatrudnienie, zaś w roku 2004 wskaźnik ten wynosił 7%.

Podjęcie pracy przez osoby niepełnosprawne daje możliwość nie tylko pełniejszego rozwoju i poprawę jakości ich życia, ale także umożliwia zapracowanie na swoje świadczenia, co zmniejsza obciążenia społeczne.

W 2004 roku prowadzono procedurę rozpoznania potrzeb szkoleniowych osób niepełnosprawnych. Potrzeby szkoleniowe osób niepełnosprawnych badano systematycznie poprzez wykorzystanie ankiet szkoleniowych – w 2004 roku złożono 212 ankiet.

W 2004 roku dla osób niepełnosprawnych dostępne były cztery kierunki szkoleń o rozbudowanej zawartości merytorycznej dające możliwości pracy na dwóch lub trzech stanowiskach.

Na 212 złożonych ankiet przeszkolono 80 osób. Wszyscy zainteresowani zostali poddani kwalifikacji na podstawie opinii pośrednika pracy i rozmów doradczych. Ogółem skierowano 85 osób na 80 miejsc szkoleniowych. Szkolenie ukończyło 80 osób niepełnosprawnych, w tym 65 (81%) stanowiły osoby ze statusem bezrobotnego, a tylko jedna osoba była z prawem do zasiłku.

Przedstawione dane pozwalają stwierdzić, że w Miejskim Urzędzie Pracy w Lublinie znacznie zwiększa się liczba rejestrujących się osób niepełnosprawnych.

Są to głównie osoby w wieku 45-54 lat, z wykształceniem zasadniczym zawodowym, policealnym i podstawowym. Wzrasta też liczba osób niepełnosprawnych ze statusem „bezrobotny bez prawa do zasiłku”. Na taką sytuację może mieć wpływ liczba orzeczeń wydawanych przez Miejski Zespół ds. Orzekania o Stopniu Niepełnosprawności dla celów zatrudnienia. Natomiast na fakt niewielkiego wzrostu liczby osób z prawem do zasiłku wpływają decyzje ZUS odbierające osobom niepełnosprawnym prawa do renty. Obecnie większość osób niepełnosprawnych posiada lekki stopień niepełnosprawności, co powinno zwiększyć ich możliwości do podjęcia pracy. Czynnikiem, które ograniczają podjęcie pracy przez osoby niepełnosprawne jest spadek ofert pracy subsydiowanej i nie subsydiowanej oraz niski poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych. W sytuacji wysokiego bezrobocia, osobom niepełnosprawnym trudniej odnaleźć się na rynku pracy i znaleźć odpowiednie zatrudnienie. Ważnym problemem jest zapewnienie osobom niepełnosprawnym możliwości rozwoju poprzez szkolenia, przekwalifikowania, które pozwolą na podjęcie pracy dostosowanej do schorzenia.

Osoby niepełnosprawne skierowane na szkolenia w latach 2002-2004

L.p.	Skierowania na szkolenia	ROK		
		2002	2003	2004
1.	Osoby zarejestrowane	905	1145	1141
2.	Skierowano	114	115	80
	%	12,6	10,0	7

Biorąc pod uwagę kryteria wykształcenia i okresu bezrobocia bardzo wyraźnie widać związek pomiędzy niskimi kwalifikacjami, bądź ich brakiem a okresem pozostawania bez pracy.

Zadanie to może być realizowane poprzez:

- ✓ Prowadzenie specjalistycznych kursów zawodowych dających realne podstawy zatrudnienia (wprowadzenie nowych technologii informatycznych, telepraca).
- ✓ Zwiększenie odsetka osób niepełnosprawnych zatrudnionych w administracji.
- ✓ **Promocję zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych.**
- ✓ **Rozwój pośrednictwa pracy i poradnictwa zawodowego.**
- ✓ **Dostosowanie nowych miejsc pracy dla potrzeb osób niepełnosprawnych.**
- ✓ **Tworzenie bazy dla rozwoju przedsiębiorczości osób niepełnosprawnych poprzez wspieranie finansowe i logistyczne oraz wprowadzanie lokalnych ulg przy rozpoczynaniu działalności gospodarczej.**

4. Rehabilitacja zawodowa i społeczna

Specyfiką niepełnosprawności bez względu na jej charakter czy też określone dysfunkcje jest niejednokrotnie brak akceptacji własnej niepełnosprawności, z czego wynikają trudności w codziennym życiu, spadek aktywności do podejmowania działań, brak własnej inicjatywy, niewiara we własne możliwości i przydatność. W tych sytuacjach bardzo często dochodzi do załamania sił witalnych oraz braku motywacji do dalszego działania, co powoduje wycofanie się z pełnienia określonych ról społecznych, odrzucenia oraz poczucie obniżenia własnej wartości. Istotą podejmowanych działań jest pokazanie, że niepełnosprawność nie musi i nie powinna eliminować człowieka z dotychczas pełnionych ról w życiu społecznym i zawodowym.

Nierówność szans wynikająca z niepełnosprawności, spowodowana niższym poziomem wykształcenia a tym samym niższymi kwalifikacjami, małą zaradnością życiową a także niskimi motywacjami do podejmowania aktywności nie tylko zawodowej ale i społecznej powinna być wspierana i rekompensowana przez tworzenie stabilnych warunków materialnych i gwarancji utrzymania standardu życia na poziomie uznanym za godny jednostki ludzkiej.

Zadanie może być realizowane przez:

- ✓ Rozwój sieci mieszkalnictwa chronionego.
- ✓ Prowadzenie warsztatów terapii zawodowej.
- ✓ Dochodzenie do standardów w domach pomocy społecznej.
- ✓ Rozwój usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych.
- ✓ Zwiększenie dostępności do informacji.
- ✓ Dofinansowywanie likwidacji barier architektonicznych technicznych w mieszkaniach osób fizycznych, technicznych i w komunikowaniu się.
- ✓ Zaopatrzenie osób niepełnosprawnych w niezbędne urządzenia, sprzęt i pomoce ułatwiające funkcjonowanie w społeczeństwie.
- ✓ Szkolenie kadr przygotowanych do pracy z osobami niepełnosprawnymi.
- ✓ Współpracę z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami zajmującymi się osobami niepełnosprawnymi w zakresie rehabilitacji tych osób.
- ✓ Zakup sprzętu rehabilitacyjnego dla placówek zajmujących się osobami niepełnosprawnymi.
- ✓ Zapewnienie udziału w turnusach rehabilitacyjnych.
- ✓ Tworzenie klimatu społecznego sprzyjającego odbudowywaniu poczucia własnej wartości.
- ✓ Udział w kursach i obozach szkoleniowych przygotowujących do profesjonalnej pracy z osobami niepełnosprawnymi.
- ✓ Przystosowanie miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych.
- ✓ Refundacja wynagrodzeń i składek pracodawcom zatrudniającym osoby niepełnosprawne.
- ✓ Udzielanie pożyczek na rozpoczęcie działalności gospodarczej.
- ✓ Dofinansowanie do zaciągniętych kredytów bankowych zaciągniętych przez osoby niepełnosprawne.

Część powyższych zadań jest realizowana w ramach środków PERON.

5. Rehabilitacja lecznicza i psychologiczna

Zaistnienie niepełnosprawności w życiu człowieka jest w dużej ilości przypadków sytuacją nagłą, do której nie ma możliwości wcześniejszego przygotowania się. Zaskakuje człowieka nagle, burzy cały dotychczas istniejący świat, jest źródłem frustracji, żalu i agresji. Określona dysfunkcja powoduje brak akceptacji samego siebie, własnej ułomności i niedoskonałości ciała, brak poczucia bycia atrakcyjną np. kobiety po mastectomii, niegodzenie się z daną sytuacją. Ciągły ból zarówno fizyczny jak i psychiczny wynikający z zaistnienia określonej sytuacji niepełnosprawności powoduje apatię, brak dostrzegania perspektyw dalszego życia, niechęć do podejmowania jakiegokolwiek wysiłku mającego na celu poprawę własnej życiowej sytuacji. W związku z powyższym bardzo ważnym jest podjęcie rehabilitacji zarówno leczniczej jak i psychologicznej.

Zadanie to może być realizowane poprzez:

- ✓ Współpracę z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami zajmującymi się osobami niepełnosprawnymi w zakresie rehabilitacji tych osób.
- ✓ Zakup sprzętu rehabilitacyjnego dla placówek zajmujących się osobami niepełnosprawnymi.
- ✓ Zapewnienie udziału w turnusach rehabilitacyjnych.
- ✓ Tworzenie klimatu społecznego sprzyjającego odbudowywaniu poczucia własnej wartości.
- ✓ Udział w kursach i obozach szkoleniowych przygotowujących do profesjonalnej pracy z osobami niepełnosprawnymi.

W ramach obszaru 3 *Wspieranie aktywności społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych i działań samopomocowych w celu pełnej integracji osób niepełnosprawnych w społeczności lokalnej* jako główne zdania do realizacji należy uznać:

1. Wspieranie, promocję i reklamę działań samopomocowych:

Sukcesywnie podejmowane od wielu lat działania na rzecz środowiska osób niepełnosprawnych i ich rodzin spowodowały, iż osoby niepełnosprawne zaistniały w życiu społecznym i kulturalnym. Kompensowanie niepełnosprawności przez pracę twórczą oraz inspirowanie środowiska osób niepełnosprawnych do podejmowania aktywności twórczej, niwelowanie barier własnej kreatywności spowodowało przełamanie stereotypów i zaistnienie osób niepełnosprawnych w życiu nie tylko społecznym.

Zadanie to może być realizowane poprzez:

- ✓ Współpracę z organizacjami pozarządowymi w zakresie realizacji programów wspierających aktywność społeczno-zawodową osób niepełnosprawnych oraz edukację, szkolenia i kursy przygotowujące do profesjonalnej pracy z i na rzecz osób niepełnosprawnych.
- ✓ Współpracę z lokalnymi mediami.

- ✓ Publikację własnych prac i wydawnictw.
- ✓ Uczestnictwo w wernisażach, warsztatach i wyjazdach plenerowych.

2. Stworzenie możliwości czynnego spędzania czasu wolnego.

Stworzenie warunków dających możliwość wykorzystania czasu wolnego osobom niepełnosprawnym jest bardzo ważnym czynnikiem aktywizującym tę grupę naszego społeczeństwa a zarazem jest istotnym elementem w procesie ogólnie rozumianej rehabilitacji. Dostępność do obiektów sportowych, hal, boisk, możliwość uczestnictwa oraz organizowania własnych zawodów sportowych daje poczucie bycia ważnym i docenionym. Stworzenie możliwości dostępu do obiektów i organizacja czasu wolnego nie daje poczucia wyobcowania a sprzyja procesowi integracji ze społecznością lokalną i podniesieniem poczucia własnej wartości osób niepełnosprawnych.

Zadanie to może być realizowane poprzez:

- ✓ Współpracę z organizacjami pozarządowymi w zakresie realizacji programów w dziedzinie kultury, sportu i turystyki.
- ✓ Umożliwienie uprawiania sportu w ogólnodostępnych klubach sportowych.
- ✓ Współorganizowanie zawodów sportowych, występów artystycznych z udziałem osób niepełnosprawnych.
- ✓ Umożliwienie udziału w lokalnych, klubowych kołach zainteresowań.
- ✓ Zwiększenie dostępności do obiektów kulturalnych i sportowych na terenie miasta.

W ramach obszaru 4 *Promocja osiągnięć osób niepełnosprawnych* jako główne zdania do realizacji należy uznać:

1. Opracowanie mechanizmów promocji osiągnięć osób niepełnosprawnych.

Środowisko osób niepełnosprawnych z uwagi na swą specyfikę jawi się jako grupa w pewien sposób hermetycznie zamknięta. Niepełnosprawność nie może być barierą, która uniemożliwia twórczy rozwój osoby, nie może hamować jej twórczych aspiracji do tworzenia na wielu płaszczyznach. W związku z powyższym istnieje potrzeba nagłaśniania w społeczności lokalnej osiągnięć osób niepełnosprawnych. Informacje na ten temat, które docierają do mieszkańców Lublina są fragmentaryczne lub nieaktualne. Kształtowanie świadomości społecznej w zakresie możliwości i osiągnięć osób niepełnosprawnych wymaga opracowania sposobów gromadzenia, aktualizowania i przekazywania rzetelnych informacji o sukcesach odnoszonych przez osoby niepełnosprawne w różnych dziedzinach życia.

Zadanie to może być realizowane poprzez:

- ✓ Stworzenie banku informacji nt. osiągnięć osób niepełnosprawnych.
- ✓ Opracowanie zasad współpracy z lokalnymi mediami w zakresie promocji osiągnięć osób niepełnosprawnych.
- ✓ Stwarzanie warunków i możliwości uczestnictwa w życiu kulturalnym i artystycznym np. wystawy, wernisaże, spektakle i inne formy.

- ✓ Prowadzenie poradnictwa i szkoleń w zakresie promowania osiągnięć osób niepełnosprawnych.
- ✓ Stworzenie warunków do uczestnictwa w życiu kulturalnym i artystycznym.

2. Organizacja cyklicznych imprez integracyjnych z udziałem władz lokalnych, jako forma promocji osiągnięć osób niepełnosprawnych:

Integracja jest najlepszą formą kształtowania pozytywnych postaw wobec osób niepełnosprawnych. Wspólne uczestniczenie w zaplanowanych imprezach lokalnych, krajowych podniesie u osób niepełnosprawnych poczucie własnej wartości oraz umożliwi im aktywny udział w życiu społecznym. Dzięki działaniom integracyjnym osoby pełnosprawne będą mogły lepiej poznać potrzeby, problemy i możliwości osób niepełnosprawnych. Ponadto imprezy integracyjne umożliwiają promocję osiągnięć osób niepełnosprawnych oraz zachęcają i motywują ich do dalszej aktywności. Stwarzają również szansę na pokazanie tych osiągnięć szerszym kręgom odbiorców.

Zadanie to może być realizowane poprzez:

- ✓ Współpracę z organizacjami pozarządowymi w zakresie organizacji integracyjnych imprez sportowych, turystycznych, zajęć integracyjnych dla dzieci i młodzieży z różnymi rodzajami niepełnosprawności oraz innych imprez z udziałem osób niepełnosprawnych i ich rodzin.
- ✓ Współpraca z lokalnymi mediami.

W ramach obszaru 5 *Likwidacja barier architektonicznych, urbanistycznych i transportowych* jako główne zadania do realizacji należy uznać:

1. Likwidacja barier architektonicznych i urbanistycznych

Największym problemem, z jakim zderzają się osoby niepełnosprawne są bariery architektoniczne i urbanistyczne. Rozwiązanie tego problemu nie jest sprawą łatwą z powodu wieloletnich zaniedbań w sferze rozwiązań ustawowych oraz wysokości nakładów potrzebnych dla realizacji wszystkich zadań z tego obszaru. Konieczne jest jednak uwzględnienie tej problematyki w działaniach bieżących realizowanych w poszczególnych instytucjach.

Zadanie to może być realizowane poprzez:

- ✓ Rygorystyczne przestrzeganie przepisów dotyczących dostępności budynków użyteczności publicznej.
- ✓ Uwzględnienie likwidacji barier w budynkach na etapie projektów.
- ✓ Uwzględnianie likwidacji barier w infrastrukturze drogowej na etapie projektów.
- ✓ Uwzględnienie rodzaju i stopnia niepełnosprawności jako jednego z kryterium przydziału mieszkania z zasobów gminy.
- ✓ Poprawę dostępności architektonicznej jednostek organizacyjnych samorządu działających na rzecz osób niepełnosprawnych.
- ✓ Likwidacja barier transportowych poprzez uczestnictwo w programach skierowanych do osób niepełnosprawnych.

2. Likwidacja barier transportowych

Likwidowanie barier transportowych jest jedną z najważniejszych potrzeb osób niepełnosprawnych.

Zadanie to będzie realizowane przez:

- ✓ Uwzględnianie potrzeb osób niepełnosprawnych przy zakupie i remontach pojazdów MPK Lublin.
- ✓ Zwiększenie dostępności usług typu taxi dla osób niepełnosprawnych.
- ✓ Kontrolowanie prawidłowości korzystania z miejsc parkingowych przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych.
- ✓ Likwidację barier architektonicznych i urbanistycznych poprzez uczestnictwo w programach skierowanych do osób niepełnosprawnych.

Formy realizacji zadania

Formy realizacji zadań w roku 2006 w podziale na poszczególne obszary wraz określeniem podmiotu odpowiedzialnego oraz terminem realizacji zawiera załącznik nr 1 do niniejszego Programu.

Na rok 2007 oraz w przypadku pojawienia się nowych potrzeb oraz nowych możliwości rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych załącznik ten będzie aktualizowany.

Osoba odpowiedzialna za realizację programu

Za realizację niniejszego programu odpowiedzialny jest Pełnomocnik Prezydenta Miasta Lublin ds. Osób Niepełnosprawnych przy merytorycznej współpracy Wydziałów i jednostek organizacyjnych Urzędu Miasta Lublin.

PRZEWODNICZĄCY RADY MIAST

dr Zbigniew Targoński